

Újabb épületek az aquincumi katonaváros délkeleti régiójában

(Bp., III. ker. Fényes Adolf utca
4.)

A Fényes Adolf utca 4. telken épülő irodaház előzetes régészeti feltárásán Aquincum *canabae*jának délkeleti negyedében (PÓCZY 1983 252–273) a limesút keleti széle és az azt kísérő 1–3. századi épületsor homlokzati frontjának részletei kerültek napvilágra.

A közvetlen környéken a III. kerületi Rendőrkapitányság épülete alatt a limesút nyugati széle és a terület északi részén egy lakóház déli homlokzatrészlete, a terület déli részén pedig egy hosszúház ismert 1987/88-ból. A Lajos utca 122. előzetes feltárásán egy kelet–nyugat bekötőút és az azt kísérő hosszú ház *porticusa* és zárófala került elő 1993-ban. A Pacsirtamező utca 3–11. telken pedig a limesútról az *amfiteátrumba* vezető bekötőút mentén az 1–4. századi beépítettséget figyelhettük meg 1989–1991 között.

A római katonaváros déli szélén, a limesút mentén folytatott régészeti kutatások alapján a terület a római hódítás kezdetétől lakott volt. Az 1. század második felében már a Flórián tér körzetében legio- és legalább

A new discovery of build- ings in the southeastern region of the Aquincum Military Town

(Bp., District III, 4 Fényes Adolf
Street)

Archaeological excavations that preceded the construction of an office building at lot 4 in Adolf Fényes Street brought to light remains from the southeastern quarter of the Aquincum *canabae* (PÓCZY 1983 252–273). These included the eastern edge of the limes road and parts of the street front of a row of buildings from the 1st–3rd c.

In the immediate neighborhood of this area, the western edge of the limes road was found under the building of the District III Police Headquarters. The southern facade of a building also came to light in the northern section of the same area. A long house is known from the 1987–1988 excavations carried out in the southern section of the investigated area. Preliminary excavations at lot 22 on Lajos Street in 1993, brought to light an east-west access road and the *porticus* and closing wall of an adjacent long house. Between lots 3 to 11 in Pacsirtamező Street traces of an AD 1st–4th century settlement were

egy alatábor létesült (NÉMETH 1990 675–682, NÉMETH – KÉRDŐ 1983 384–386, SZIRMAI 1990 683–688). A legkorábbi településszerkezet esetében kérdéses, a korai legiotábor canabaejához avagy az alatábor vicusához tartozhatott-e? A Fényes Adolf utca 4. telken előkerült, az 1–2. század fordulójára keltezhető palánkkerítés már a későbbi 2–3. századi telekhatár vonalát jelöli ki (18.kép). Tehát bizonyos, hogy az első tábor (táborok?) létesítésével egyszerre tűzték ki a katonai territórium határait, valamint a tábor körüli település insula és telekrendszerét.

A 2. század elején központilag kiépült a vízvezeték és a csatornahálózat. A katonaváros immár nagyvárosi jelleget ölt, lakótömbjeinek, *insuláinak* külső, utcai frontja jóformán teljesen beépül. A főutakra

18. kép

observed during field work in 1989–1991.

As a result of archaeological excavations along the southern edge of the Roman Military Town it was concluded that this area had been inhabited since the beginning of the Roman conquest. As early as the second half of the AD 1st century, a legionary fortress and an *ala* fort were established near present-day Florián Square (NÉMETH 1990 675–682, NÉMETH – KÉRDŐ 1983 384–386, SZIRMAI 1990 683–688). In the case of the earliest settlement structure it remains a question whether it belonged to the *canabae* of the early legionary fortress or the *vicus* of the *ala* fort. The remains of plank fencing dated to the turn of the AD 1st and 2nd centuries, brought to light at Adolf Fényes Street 4, marks

the border of later, AD 2nd–3rd centuries lots (Figure 18). It seems certain, therefore, that the borders of the military territory, as well as the *insulae* system of the settlements that surrounded the fortress/forts, were delineated at the time the first fortress/forts were established.

nyílván különálló, nagyjából négyzetes alaprajzú, nagyobb méretű igényesebb lakóházak állnak a gazdagabb családok számára.

Az eddigi kutatások alapján egy ilyen lakóház nagyjából 100 X 100 *pes* azaz kb. 30 X 30 m alapterületű lehetett. A Fényes Adolf utcában két ház tűzfalát tártuk fel, így az északi ház homlokzati részéből mintegy 7 m-es szakaszt, a déli házból pedig kb. 25 m-es szakaszt figyelhettünk meg, mintegy 5–8 m szélességben.

A legkorábbi, 1–2. század fordulójára keltezhető út nyugatabbra húzódhatott a megkutatott területnél. Az út mentén szélesebb zöldsáv lehetett, majd a telek palánkszerkezettű kerítése következett. Az ehhez a kerítéshez tartozó lakóház a telek belső felén állt, a mai Fényes Adolf utcai úttest, illetve a páratlan oldal még álló házai alatt.

A 2. század elején az utat megújítják, a házak már a telek külső utcai frontjára épültek. A legkorábbi ilyen lakóház kőalapozású, faszerkezetű, agyagtéglákból épült. Az út felé faoszlopos *porticussor* húzódott (19.kép).

A 2. század folyamán az utat kiszélesítik kelet felé, az eddigi gyalogjáró a fedett *porticussor* alá kerül. A *porticus* szintjét megemelik, a ház kőalapozású, vályogtéglá falú,

At the beginning of the AD 2nd century water supplies and the drainage network were constructed centrally. The Military Town developed a real urban character, the outer, street fronts of its insulae were almost completely built-in. Large living quarters with square groundplans, tastefully built and opening to the main roads were available to the wealthier families.

To date, research has shown that the foundations of such houses measured 100 by 100 *pes*, that is, approximately 30 by 30 m. The fire walls of two houses were excavated in Adolf Fényes Street. Thus, a 7 m section of the northern and a 25 m section of the southern house could be observed.

The earliest road, dated to the turn of the AD 1st and 2nd century ran west of the investigated area. A green zone may have run along this road, bordered by the plank-like fencing of lots. The house that belonged to this lot stood inside the fence. Its remains may possibly be located below the street surface of Adolf Fényes Street and the still standing modern house on the odd house number side as well.

At the beginning of the AD 2nd century, the road was renewed and the houses were built on the external, street front of the lots. The earliest

19. kép

cseréppel fedett. A gyalogjárósor kialakításával az eddigi homlokzatsort egységesítik, az északi és a déli épület korai szakaszának homlokzata még nem volt teljesen egyvonalban. Feltehetőleg ekkor szedik ki és planírozzák el az északi épület homlokzati pillérét.

A 2-3. század fordulóján az utat lapkövekkel burkolják, a felmenő vályogfalakat kőfalakkal helyettesítik. Az út menti hatalmas pillérek és a belső masszív habarcsos kőfalak alapozása nyomán statikailag feltételezhető, hogy az épületre valószínűleg emeletet húzhattak.

A 3. századi folyamán a belső tere időnként átépítik, a padlószinteket többször megújítják.

A lakónegyedet a katonaváros kiürítésekor hagyják el, de maga az épület a katonaváros város funkció-

such house had stone foundations with a wooden structure and walls made from clay bricks. A *porticus* with wooden columns opened to the street itself (Figure 19).

During the AD 2nd century, the road was broadened towards the east, the former sidewalk was transposed below the covered *porticus* row. The level of the *porticus* was also raised. The house was built of adobe bricks on stone foundations and roofed with tiles. The formation of the new sidewalk resulted in a uniform street front, although the facades of the northern and southern houses under discussion here were not yet aligned. Presumably, it was at this time that the pillar of the building's northern facade was removed and its place leveled.

At the turn of the AD 2nd and 3rd century, the road was covered with flat stone slabs and the adobe brick walls were replaced by stone constructions. On the basis of the large pillars along the road and the massive, plaster foundations of the inner walls it may be concluded from a static point of view, that another

20. kép

jának megszűnése után is valamilyen formában használatban marad, falait csak a középkor folyamán kezdik elbontani (20.kép).

Madarassy Orsolya

Középkor

A későrómai katonaváros tervszerű kiűrését követően az elhagyott telteken lassú, természetes feltöltődés, humuszosodás indul meg. A középkor folyamán területünk mindvégig az óbudai városmagtól távolabb lévő, Szentjakabfalvával határos déli rész alig lakott vidéke marad. A közelben található egyetlen ismert jelentősebb épület a 14. század második felének elején felépülő klarissza kolostor. A közlekedés irányát a későrómai tábor délnyugati kapujához vezető út nyomvonalja jelöli ki. A használatkor fel-

storey was probably built on the top of this building.

During the AD 3rd century, the inner spaces were periodically rebuilt and the floor levels were renewed several times. These living quarters were abandoned at the time of the military evacuation, although the

building itself remained in some form of use even after the military function of the Military Town ceased. Its walls were only demolished sometime during the Middle Ages (Figure 20).

Orsolya Madarassy

The Middle Ages

Following the planned evacuation of the Late Roman Military Town, the lots abandoned were filled by natural deposits and humus formation began in them. During the Middle Ages this area always remained isolated from the Óbuda town center and became a sparsely inhabited area in its southern outskirts bordering on the village of Szentjakabfa. The only relatively significant building that survived in the area was the Clarissa Monastery that was built during the second half of the 14th century. The main direction

hordott és természetesen lerakódott sírnak az út keleti szélére való lemosódása vált megfigyelhetővé, amely 13-14. századi leleteket tartalmazott.

A feltöltődésből kilátszó római falak az épülő és átépülő város építőanyagszükségleteinek kielégítéséhez nyújtottak lehetőséget. Így a 2-3. századi porticusos ház jelentős pilléreit már a középkorban elkezdi kitermelni, amelynek nyomát területünk déli felén tártuk fel.

Ugyancsak ezen a részen került elő egy észak-déli tájolású, a falkiszedésekkel bolygatott, magányos temetkezés.

A városmaghoz közelebb eső északkeleti részen jelentéktelen mennyiségű 15. századi leletet tartalmazó vermet-gödröt készítenek, amelynek szomszédságában a római kori homlokzat egységesítéshez köthető falkiszedéseket megbolygatva, egy ugyancsak 15. századi betöltésű kutat ásnak.

A török visszafoglalást követően az újraterlepülő város építkezései miatt folytatják a még mindig látható római falak kitermelését. Ebben az időszakban ássák a középkorhoz közel elhelyezkedő kutat is. A második hullámban történő (német) betelepülés idején tölthetik fel a területet jelentősen és megindul a beépítés, amelynél a megma-

of traffic is shown by the orientation of the road that had lead to the southwestern gate of the Late Roman military fortress. Its use disturbed and redeposited a grave on the eastern shoulder which naturally eroded and exposed artifacts from the 13th-14th century.

Roman Period walls visible in the fill served as a quarry, exploited in the building and renovation of the town. In such a way, the major support pillars of the AD 2nd-3rd century *porticus* house had already been removed in the Middle Ages, as is shown by the traces discovered in the southern section of the investigated area.

A single burial oriented north to south, disturbed by quarrying activity, was also found within the same area.

The northeastern section of the excavated area lay closer to the town center. A storage/refuse pit was found here that contained 15th century finds. A 15th century well was also found in the proximity of this spot. This well intersected with previous disturbances caused by the removal of walls when the Roman Period street front had been rebuilt into a straight, uniform style.

Following the reconquest of the area after Ottoman Turkish rule, constructions in the newly settled and renewed town further exploited the

radt antik falakra alapoznak. A telek déli részén, az utcafronton a jelentős bortermeléshez köthetően boltos kőpincét építenek.

Kárpáti Zoltán

Irodalom–Literature

NÉMETH 1990 – M. NÉMETH, Forschungen im Alenkastell von Aquincum. Akten des 14. Internationalen Limeskongress, Carnuntum 1986. (Wien 1990) 675–682.

NÉMETH-KÉRDŐ 1983 – M. NÉMETH-K. KÉRDŐ, Zur Frage der Besatzung von Aquincum in I. Jahrhundert. In: Studien zu den Militärgrenzen Roms III. Vorträge des 13. Internationalen Limeskongress, Aalen 1983. (Stuttgart 1986) 384–386.

PÓCZY 1983 – PÓCZY K., Az aquincumi katonaváros utcahá-lózata és fontosabb épületei a 2.-és és a 3. században. ArchÉrt 110 (1983) 252–273.

SZIRMAI 1990 – K. SZIRMAI, Chronologie der Auxiliarkastelle und des Legionslagers des 2.-3. Jh.-s in Aquincum. Akten des 14. Internationalen Limeskongress, Carnuntum 1986. (Wien 1990) 683–688.

Roman wall remains as quarries. During this same period, another well was dug, in the proximity of the aforementioned medieval well. At the time of the second wave of settlement, when German settlers moved in, the area was probably massively filled-in and landscaped. Significant construction activity at the time often used ruins from Antiquity as foundation walls. A vaulted wine cellar, associated with a prosperous viniculture, was built in the southern section of the area.

Zoltán Kárpáti